

**ЛІНГВІСТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОПИСАННЯ
СЕМАНТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НОВИННОГО ДИСКУРСУ**

У статті розглядаються лінгвістичні схеми опису семантичної структури новинного дискурсу і робиться спроба розробки власної концепції організації мовлення інформувальної статті.

Ключові слова: *медіадискурс, подія, макроструктура, категорія, схема.*

The article considers linguistic schemata of the news discourse semantic structure and offers an attempt to elaborate own conception of the discourse organization of the informative article.

Key words: *mediadiscourse, event, macrostructure, category, scheme.*

У даній статті маємо **на меті** розглянути різноманітні наукові схеми опису семантичної організації медіадискурсу і запропонувати власний підхід до описання тематичної структури друкованої інформувальної статті залежно від типу предмету відображення дискурсу.

Актуальність дослідження полягає у необхідності вивчення структури текстового медіапоток, який формується в умовах швидкої та ефективної передачі й обробки інформації.

Наукову новизну **обумовлено необхідністю доповнення критерію виділення семантичних конститuentів медіамовлення інформувальної статті.**

Багаторівнева структура мас-медійного дискурсу становить предмет дослідження численних лінгвістичних студій. Окреме місце її вивчення займає у традиції дискурсивного аналізу. Зокрема, Т. ван Дейк запропонував схему аналітичного опису структури дискурсу новин у пресі на базі теорії семантичних макроструктур [3]. Учений проаналізував глобальну текстову організацію новин на двох рівнях: на рівні тематичних макроструктур та схематичних суперструктур, які є частинами одного цілого – схематичної структури пов'язані з тематичними, тому що організують їх композиційно.

Для аналізу новинного дискурсу голландський лінгвіст розробив поняття макроструктури, яке характеризує глобальний зміст дискурсу [5, с.42-43]. Макроструктури розкривають концепцію, глобальне значення дискурсу, резюмують загальний зміст тексту. Їх часто можна виділити безпосередньо в самому дискурсі – в заголовках, тематичних реченнях, у словах чи резюме або у послідовності речень. Т. ван Дейк та В. Кінч вважають, що розуміння дискурсу – це процес побудови висновку не тільки на рівні значення слова, речення, а й на більш глобальному рівні макроструктур [5, с.48]. Але цей тип семантичної структури не закладений в тексті, а приписується йому автором або читачем, тому він є когнітивною одиницею.

З точки зору семантичної структури дискурсу вчені розглядають макроструктуру як семантичну одиницю найвищого порядку глобальної змістової організації дискурсу в цілому. Вона складається з макропропозицій, що згідно з макроправилами виводяться з семантичної інтерпретації ряду пропозицій, виражених реченнями дискурсу. Було розроблено кілька макроправил, якими оперує теорія дискурсу, і які можна використовувати при виділенні макропропозицій: опущення, узагальнення та побудова й інтеграція як варіанти одне одного. Ці правила зводять складну структуру значення тексту

до більш простої. Іноді їх називають правилами редукції інформації, також вони слугують для упорядкування семантичних даних.

На прикладі аналізу інформаційного повідомлення з газети "Бангкок пост" про вторгнення ізраїльських військ у Західний Бейрут Т. ван Дейк запропонував схему реалізації тематичної структури тексту новин. Верхівка семантичної макроструктури тексту, основна тема або топик виражена у заголовку (хедлайні) та ліді (англ. *lead*) повідомлення. Речення, що починають абзаци тексту, виражають нижчий рівень макроструктури, на якому містяться подробиці про діючих осіб, місце та час події, її причини та наслідки. Тобто спочатку формулюються найвищі рівні тематичної структури, що розкривають основні теми, а потім – нижчі рівні, на яких знаходять відображення такі семантичні категорії як "подробиці", "учасники", "причини", "наслідки" [3, с. 244].

Макросемантика дискурсу організується за допомогою макросинтаксису. Т. ван Дейк користується поняттям схематичної суперструктури для визначення форми, що організує зміст тексту. Аналізуючи дискурс новин, він припустив, що для нього існує певна композиційна схема, що складається з двох великих структурних елементів – короткого змісту та власне новин. Повідомлення короткого змісту новини відбувається завдяки стратегічно важливим компонентам статті – завдяки заголовку та ліді. Категорія власне новин охоплює повідомлення про епізод і коментарі до нього, які можуть містити припущення та оцінки. Епізод, про який ідеться, може бути розкритий за допомогою висвітлення події та її наслідків, які можуть у свою чергу набути форми подій, або дій чи вербальних реакцій. Повідомлення про головну подію може містити також інформацію про її фон, тобто її історію та обставини, у яких вона відбулася, з уточненням контексту і попередніх подій [3, с. 256].

А. Бел переосмислив дослідження Т. ван Дейка і запропонував власний варіант структури новинного тексту, який, на його думку, містить анонс, означення і власне сюжет. Сюжет представляє один або декілька епізодів, які охоплюють одну або декілька подій. Події, як правило, мають діячів і певні дії, обставини. Окрім елементів, які представляють центральну дію, А. Бел виокремив три додаткові категорії, які можуть додаватися до події: наслідки, коментар і фон [4, с. 343].

Схема структурних елементів новинного тексту Т. ван Дейка є узагальненою, придатною для опису будь-якої події. Вона створювалася на основі орієнтування на певний стандартний макет події у незалежності від її типу чи характеру. Але деякі вчені намагалися дослідити цю проблему під іншим кутом зору, здійснюючи аналіз на матеріалі різних видів текстів, що належать до інформаційного жанру, чи на основі окремих тематичних типів подій.

Організація дискурсу преси може різнитися залежно від жанрових вимог до текстового масиву. А.Н. Васильєва [2] дослідила композиційно-змістову структуру коротких офіційно-інформативних повідомлень, наприклад, замітки. На її думку, її структура може бути зображена у вигляді концентричних кіл, вписаних одне в одне. Центральне коло символізує власне подію, яка відбулася. Два більші кола, в які вона вписана, – це обставини події, тобто відомості про те, де, коли, чому і з якою метою вона відбулася. Нарешті, найбільше коло позначає джерело інформації. Порядок розміщення даних кіл може варіюватися, а відомості – бути представленими не в повному обсязі.

Ф. Сікюрель [6, с. 6] зосередила увагу виключно на подіях, що повідомляють про природні катастрофи. Зокрема, на прикладі новин, що повідомляли про землетрус у Сан-Франциско, вона виділила план класичного тексту для такого типу новин, який включає наступні категорії:

- подія-ядро – описання землетрусу, який бачили люди;

- попередні події – порівняння події з попередніми, особливо із землетрусом, що відбувся у Сан-Франциско в 1906 році;
- контекст – стан подій, що передували землетрусу, а саме час пік на автошляху;
- періодичність події-ядра – можливість повторення землетрусу, можливість його передбачити;
- задній план або коментар – пояснення явища науковцями;
- вербальні реакції – висловлення людей – очевидців, експертів, представників влади;
- паралельні історії – розповідь про події, тематично пов'язані з головною (землетрусу в Японії).

На нашу думку, при виділенні семантичної структури інформаційних повідомлень значної важливості набуває роль предмету відображення дискурсу, тому що саме залежно від нього різняться структура інформувального мовлення.

Коли мова йде про події суспільного життя, відправною точкою розробки стратегії представлення інформації є якісна характеристика предмету відображення за моральним критерієм. Ядром події є чиясь дія, вчинок, які отримали суспільний резонанс або мають безпосереднє відношення до суспільного життя. Дія або вчинок можуть бути хорошими, нейтральними чи поганими. У залежності від цього ми виділяємо групу позитивних і нейтральних подій і групу негативних подій. Ім'я "подія" не сполучається із загальнооцінними визначеннями *хороший/поганий*. Але не дивлячись на те, що оцінка подіям також дається за моральним критерієм, їх замінюють прикметники *позитивний/негативний*, тому що сама подія не прирівнюється до вчинку, за які люди несуть відповідальність, і тому вона не має етичних конотацій [1, с. 180]. Отже, новину про те, що Франція готує до видачі нові електронні водійські права, або про те, що Страсбурзький університет готує програму, що передбачає спецкурси для студентів з низькою успішністю, відносимо до першої групи. А от повідомлення про те, що африканським левам загрожує зникнення через полювання на них чи про те, що радіоактивні витоки атомної станції Фукусіма досі отруюють Тихий океан, належать до другої групи.

Таке ділення на дві групи пояснюється ще й тим, що стратегічний план оповіді про подію у статті буде суттєво відрізнятися в обох групах через те, що релевантними для аудиторії будуть видаватися різні аспекти події. Адже неможливо стверджувати, що план інформування про хороші чи нейтральні новини буде подібним до плану повідомлення про негативні події. При повідомленні про такі протилежні типи подій журналіст змушений вдаватися до принципово різних стратегій представлення інформації, тому що ці групи подій активізують різні способи мислення.

Оскільки прагматична зв'язність тексту є поняттям, що об'єднує функції автора й адресата, то неможливо заперечувати й важливість ролі масової аудиторії. Якщо у першій групі отримувач більше цікавитиметься перевагами, позитивними сторонами тієї чи іншої дії, що становить ядро події, то у другій групі він, як правило, більше занепокоєний причинами й наслідками події. Тож стратегія представлення матеріалу в обох групах різнитиметься у залежності від очікувань аудиторії, тобто має місце взаємозалежність між очікуваннями аудиторії і способом відображення предмету статті.

Детальний аналіз інформувальних статей національної преси Франції дозволив побудувати класичні схеми повідомлень обох груп. Тож, коли мова йде про позитивні чи нейтральні події, автор представляє інформацію з наступних тематичних блоків: власне подія, її подробиці, мета дії, коментарі, переваги даної дії або очікування від неї. Це дозволяє задовольнити усі запити отримувача й дати йому адекватне уявлення про подію і

її значення для суспільства. Порядок розшифрування категорій може бути довільним, але категорія власне події, яка за принципом "перевернутої піраміди" становить вершину макроструктури, завжди йде першою.

Схема організації мовлення у повідомленні про позитивну подію

L'université de Strasbourg lutte contre l'échec (Le Monde 22.02.2011)

En créant le 10 février dernier le diplôme universitaire (DU) [Tremplin Réussite](#), ← **подія**
l'université de Strasbourg entend s'attaquer au mal endémique de l'université qu'est l'échec dans les premières années de licence.

"Notre objectif est de donner une seconde chance à des étudiants de première ← **мета**
année en situation d'échec de façon à qu'ils reprennent le cours de leurs études à la rentrée prochaine", commente Sophie Kennel, la responsable du DU. Une sorte de propédeutique? "Pas seulement, nous aidons aussi les jeunes à s'orienter, reprend ← **коментарі**
Sophie Kennel. C'est d'ailleurs leur principale demande. Ils n'ont pas toujours conscience de leurs lacunes mais toujours de leurs problèmes d'orientation. Comme cet étudiant que ses parents ont poussé à aller en médecine et qui ne sait pas comment leur dire qu'il n'est absolument pas capable d'y réussir"

Pour son lancement, le DU Tremplin Réussite reçoit 34 étudiants issus de toutes ← **подробиці**
les filières: du DUT mesures physiques à la sociologie en passant par les sciences de la vie ou le droit. Ils vont suivre 350 heures de formation, réaliser un projet personnel et faire des stages pour aller à la rencontre des métiers. Le tout accompagnés par un tuteur. "Chaque individu est un défi en lui-même, Sophie Kennel. Mais c'est tellement dommage de laisser des jeunes à la dérive alors qu'on peut les aider à trouver leur voie..."

Un suivi de tous les diplômés alsaciens. Une initiative qui en rejoint beaucoup d'autres menées dans les universités françaises mais va plus loin en créant un véritable diplôme. Une initiative qui ne voit sans doute pas par hasard le jour dans une des universités les plus impliquées dans le devenir de ses étudiants. Annie Cheminat, vice-présidente déléguée à l'évaluation et à la qualité de l'université de Strasbourg, fait ainsi avec ses équipes un formidable travail de suivi des étudiants que vous pouvez retrouver dans l'Observatoire régional de l'enseignement supérieur et de l'insertion professionnelle des étudiants ([ORESISPE](#)). Avant de choisir tel ou tel diplôme, les étudiants peuvent y consulter des masses de données utiles sur ce que sont devenus leurs prédécesseurs. } **преваги**

Іноді в інформаційному повідомленні даного типу можлива поява додаткових категорій фону, передісторії, паралельних подій.

Повідомлення про негативну подію має відповідати на такі першочергові запитання, які одразу виникають у реципієнта: чому це відбулося? Які це матиме наслідки? Що робиться для того, щоб ліквідувати ці наслідки? Це робить ключовими категорії причини, наслідків і запланованих чи вжитих заходів. Схема організації мовлення у повідомленні другої групи включатиме такі тематичні блоки: власне подія, причина, подробиці, коментарі, (можливі) наслідки, передісторія, паралельні події, заплановані/вжиті заходи.

Схема організації мовлення у повідомленні про негативну подію

Incendie dans les Pyrénées-Orientales: 200 hectares ravagés (France Soir 04.08.2012)

Un feu de forêt a ravagé 200 hectares dans les Pyrénées-Orientales

Un violent incendie a ravagé plus de 200 hectares de garrigue et de forêt de ← **подія**
chênes samedi après-midi à Bouleternère, dans les Pyrénées-Orientales mais les pompiers semblaient avoir réussi à contenir sa progression avant la tombée de nuit, selon une source préfectorale.

300 pompiers à l'œuvre

De très gros moyens en hommes et en matériel ont été déployés sur les lieux, a déclaré à l'AFP Alice Coste, sous-préfète de Prades. Environ 300 soldats du feu luttèrent contre le sinistre qui s'est déclaré en début d'après-midi et leur nombre devait être porté à 450 au cours de la soirée.

← **вжиті заходи**

Les pompiers du département ont reçu le renfort notamment de ceux de l'Aude, de l'Hérault, de la Drôme et de l'Ardèche tandis que des avions bombardiers d'eau, cinq Canadairs, deux Trackers et un Dash 8, un très gros porteur, effectuaient des rotations aériennes pour déverser de l'eau sur les flammes.

← **подробиці**

Progression de l'incendie contenue

Onze pompiers, victimes d'un retour de flammes, ont été intoxiqués et ont dû être évacués, a ajouté Mme Coste. La violente tramontane qui souffle sur la région ne facilite pas le travail des secours mais vers 20h30, ceux-ci avaient "à peu près contenu" la progression de l'incendie, a indiqué Mme Coste.

← **наслідки**
← **коментарі**

Végétation dense

Le sinistre s'est déclaré dans une zone inhabitée, à la végétation très dense, en dehors du village de Bouleternère, comprenant des forêts de chênes liège, de chênes vert et de la garrigue. Les secours avaient craint à un moment que l'incendie ne menace le prieuré de Serrabonne, un chef d'oeuvre de l'art roman, propriété du conseil général mais les pompiers ont réussi à arrêter sa progression à 3 km du site, a expliqué Mme Coste.

← **контекст**

Un précédent incendie mercredi

Niché dans la vallée du Boulés, l'édifice classé monument historique est perché sur un éperon rocheux à 600 m d'altitude. Les sculptures du cloître, du portail, de la fenêtre absidiale et de la tribune de cet édifice classé monument historique sont entièrement ouvragées en marbre rose. Un incendie s'était déjà déclaré mercredi dans ce secteur.

← **подробиці**

Les pompiers des Pyrénées-Orientales constatent une multiplication des départs de feux depuis quelques jours dans ces zones frontalières avec l'Espagne, avec la montée des températures.

← **передісторія**

← **причина**
← **паралельні події**

Очевидно, що кількість і якість категорій описання події у новинному повідомленні різняться залежно від жанрових вимог до об'єму тексту (коротка схема замітки А.Н. Васильєвої), від аспекту розгляду предмету відображення, який може різнитися від узагальненого способу представлення власне події (концепція Т. ван Дейка) до типізованого, наприклад, тематично (схема повідомлення про землетрус Ф. Сікюрель). Саме предмет відображення та його характеристика за моральним критерієм, з нашої точки зору, визначає порядок семантичного структурування мовлення при інформуванні про позитивні й нейтральні події і негативні події. Залежно від цього макроорганізація медіамовлення буде реалізована за допомогою категорій, що характеризують різні аспекти події.

Перспектива дослідження вбачається у вивченні конкретних тактик реалізації виділених семантичних категорій інформувального медіатексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Арутюнова Н.Д. – М.: Наука, 1988. – 341 с.
2. Васильева А.Н. Газетно-публицистический стиль: курс лекций по стилистике русского языка / Васильева А.Н. – М.: Русский язык, 1984. – 197 с.
3. Дейк Т. ван Структура новостей в прессе / Дейк Т. ван; [пер. с англ. В.В. Петрова] // Язык. Познание. Коммуникация / ред. В.И. Герасимов. – М.: Прогресс, 1989. – С. 228-267.

4. Мак-Квейл Д. Теорія масової комунікації / Мак-Квейл Д.; [4-е вид., пер. з англ. О. Возної, Г. Сташків]. – Л.: Літопис, 2010. – 538 с.
5. Макростратегии / Дейк Т. ван, Кинч В.; [пер. с англ. В.В. Петрова] // Язык. Познание. Коммуникация / ред. В.И. Герасимов. – М.: Прогресс, 1989. – 312 с.
6. Adam J.-M. Unités rédactionnelles et genres discursifs: cadre général pour une approche de la presse écrite / Adam J.-M. // Pratiques. – 1994. – № 94. – P. 3-18.